

انجمن علمی فقه‌بزرای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌بزرای تطبیقی

Volume 3, Issue 5, 2024

Privacy of Information and the Prohibition of its Disclosure in the Process of Criminal Proceedings in Iran and England

Daruosh Khodaie Kahriz ¹, Babak Pourghahramani ^{*2}, Jamal Beigi ³

1. Ph.D Student of Criminal Law and Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran.

2. Associate Professor, Educational Department of Criminal Law and Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran. (Corresponding Author)

3. Associate Professor, Educational Department of Criminal Law and Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 39-51

Corresponding Author's Info

ORCID: 0009-0008-3671-6293

TELL: +9808632620000

Email:

jamalbeigi@iau-maragheh.ac.ir

Article history:

Received: 08 Agu 2023

Revised: 11 Sep 2023

Accepted: 20 Dec 2023

Published online: 20 Feb 2024

Keywords:

Privacy, Information
Privacy, Criminal
Proceedings, Disclosure
of Information,
Confidentiality.

ABSTRACT

Confidentiality of information and prohibition of its disclosure in the judicial process is one of the most important aspects of privacy. Therefore, governments have implemented legal and criminal protections in order to guarantee it and consider its violation as a criminal behavior. Respecting and guaranteeing the privacy of information in criminal cases, due to its importance in the outcome of proceedings, is foreseen in both the criminal systems of Iran and England. This is a descriptive and analytical research that, from the perspective of the goal; It is practical. The research method is document-library. Findings: In both the criminal systems of England and Iran, information privacy is considered as one of the important aspects of privacy, and several solutions have been provided to protect information privacy and prevent the disclosure of case information. Results: Confidentiality of preliminary investigation, no access to the file, closed proceedings, non-disclosure of the identity of the witness (and in some cases the identity of the victim-witness), prohibition and limitation of audio and video recording of the criminal proceedings, and prohibition of the publication of images and identity details. Among the most important effects and examples, are those provided in the laws of Iran and England in order to prohibit the disclosure of information in the process of criminal proceedings.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2024 The Authors.

How to Cite This Article: Khodaie Kahriz, D; Pourghahramani B & Beigi, J (2024). "Privacy of Information and the Prohibition of its Disclosure in the Process of Criminal Proceedings in Iran and England.. *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 3(5): 39-51.

انجمن علمی فقه برای تطبیق ایران

فصلنامه فقه جزای تطبیقی

www.jccj.ir

فصلنامه فقه برای تطبیق

دوره سوم، شماره پنجم، اسفند ۱۴۰۲

حریم اطلاعاتی و منع افشای آن در فرایند دادرسی کیفری در ایران و انگلستان

داریوش خدائی کهریز^۱، بابک پورقهرمانی^{۲*}، جمال بیگی^۳

۱. دانشجوی دکتری تخصصی، حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.
۲. دانشیار، گروه آموزشی حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران. (نویسنده مسؤول)
۳. دانشیار، گروه آموزشی حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.

چکیده

حریم اطلاعاتی و منع افشای آن در فرایند دادرسی یکی از مهم‌ترین وجوه حریم خصوصی است. بدین‌جهت، دولت‌ها در راستای تضمین آن حمایت‌های حقوقی و کیفری به‌عمل آورده و نقض آن را رفتاری مجرمانه تلقی می‌نمایند. احترام و تضمین حریم اطلاعاتی در پرونده‌های کیفری با توجه به اهمیتی که در نتیجه دادرسی دارد در هر دو نظام کیفری ایران و انگلستان پیش‌بینی شده است. این تحقیق از نوع توصیفی تحلیلی بوده که از منظر هدف؛ کاربردی می‌باشد. روش تحقیق نیز اسنادی کتابخانه‌ای است. یافته‌ها بر این امر دلالت دارد که در هر دو نظام کیفری انگلستان و ایران، حریم اطلاعاتی به‌عنوان یکی از وجوه مهم حریم خصوصی مورد توجه قرار گرفته و راهکارهای متعددی را برای حمایت از حریم اطلاعاتی و منع افشای اطلاعات پرونده پیش‌بینی شده است. مجرمانه بودن تحقیقات مقدماتی، قرار عدم دسترسی به پرونده، دادرسی غیرعلنی، عدم افشای هویت شهود (و در برخی از موارد هویت بزه‌دیده)؛ ممنوعیت و محدودیت ضبط صدا و تصویر از جریان دادرسی کیفری و ممنوعیت انتشار تصویر و مشخصات هویتی از جمله مهم‌ترین جلوه‌های و مصادیقی هستند که در قوانین ایران و انگلستان در راستای منع افشای اطلاعات در فرایند دادرسی‌های کیفری پیش‌بینی شده‌اند.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۳۹-۵۱

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۶۲۹۳-۳۶۷۱-۰۸-۰۰۰۹-۰۰۰۹

تلفن: +۹۸۰۸۶۳۲۶۲۰۰۰

ایمیل: B.pourghahramani1@yahoo.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۱۷

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۰۱

واژگان کلیدی:

حریم خصوصی، حریم اطلاعاتی، دادرسی کیفری، افشای اطلاعات، مجرمانه بودن.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

حریم خصوصی از بنیادی‌ترین و اساسی‌ترین حقوق شهروندی است که با شخصیت انسان ارتباط مستقیم و تنگاتنگی دارد. حق انسان برای تنها بودن و با خود بودن، به وسیله دیگران مورد احترام قرار گرفتن و به دور از چشم و نگاه کنترل‌کننده دیگران و رها از تجسس و تفتیش دیگران زیستن حقی است که لازمه یک شخصیت مستقل به حساب می‌آید (انصاری، ۱۳۸۶: ۶۹-۶۸)؛ و کلیه افراد بشر صرف نظر از تابعیت، سن، اهلیت مدنی یا توانایی ذهنی و یا مقام از این حق برخوردارند. حریم خصوصی، حوزه‌های مختلفی را در بر می‌گیرد. به همین دلیل تقسیمات متعددی از آن به عمل آمده است که در این بین، مهم‌ترین و جزءترین آنها؛ تقسیم حریم خصوصی به چهار حوزه ۱- حریم جسمانی، ۲- مکانی، ۳- ارتباطی و ۴- اطلاعاتی می‌باشد. منظور از افشای اطلاعاتی، در معنای لغوی خود در لغتنامه‌های فارسی، آشکار و از پوشش در آوردن اطلاعات است. در واژگان زبان انگلیسی نیز، دو تعریف اصلی برای فعل افشا کردن بیان شده است. اولین تعریف عبارت است از: «علنی ساختن چیزی، به خصوص پس از سری نگه داشته شدن آن»، و دومین تعریف عبارت است از: «نشان دادن چیزی با برداشتن پوشش آن». در هر دو مورد، این فعل بر عبور چیزی از مخفیانه بودن به آگاه شدن یک یا چند نفر تأکید می‌کند. بنابراین افشای اطلاعات به اقدام در خصوص پرده برداشتن از چیزی، با هدف مطلع ساختن سایر افرادی که از آن آگاه نبودند مربوط می‌شود. در فرایند دادرسی‌های کیفری به دلیل اهمیت اطلاعات در حقوق دفاعی و نتیجه دادرسی، حمایت از حریم اطلاعاتی و ممانعت از افشای هویت مداخله‌کنندگان در امر دادرسی و حمایت از آنها در جریان دادرسی‌های کیفری به خصوص شهود و بزه‌دیده از خطراتی چون تهدید و هم‌چنین جلوگیری از پیش‌داوری و ارزیابی نسبت به عملکرد دادگاه، ممنوعیت‌هایی برای نقض و انتشار غیرقانونی اطلاعات و مذاکرات دادگاه در فرایند دادرسی در حقوق کشورهای ایران و انگلستان پیش‌بینی شده است. در بین قوانین و مستندات یاد شده، قانون آیین دادرسی کیفری از اهمیت خاصی در قبال افشای اطلاعات در فرایند دادرسی برخوردار می‌باشد چراکه نمود

قانونی، تقابل بین قدرت حکومت و مجریان آن و حقوق و آزادی‌های اشخاص می‌باشد. مسأله اصلی مقاله حاضر پاسخ به این سؤال می‌باشد: حریم اطلاعاتی چیست و منظور از منع افشای اطلاعات در فرایند دادرسی کیفری چه مواردی می‌باشند؟ در راستای پاسخ به سؤال یاد شده ابتدا مفهوم‌شناسی حریم اطلاعاتی مطرح و سپس به تبیین مصادیق و موارد منع افشای اطلاعات در ایران و انگلستان پرداخته می‌شود.

۱- حریم اطلاعاتی در فرایند دادرسی

دایره شمول حریم اطلاعاتی بسیار متنوع و متعدد و تابع تحولات و پیشرفت‌های بشری است. بدیهی‌ترین مصادیق آن، اطلاعات فردی مانند نام، نام خانوادگی، شهر، شماره شناسنامه و کارت ملی، شماره حساب بانکی، محل تولد، محل سکونت، محل سکونت سابق، شغل فعلی و سابق اشخاص، میزان درآمد، منبع درآمدی و گردش مالی اشخاص هستند که جمع‌آوری و نگهداری اطلاعات اشخاص، بدون اجازه ایشان حتی اگر مورد استفاده قرار نگیرد، به‌خودی‌خود، ناقض حریم اطلاعاتی این افراد است. در این راستا، گفته شده است: اطلاعات پزشکی و خصوصیات روانی و اطلاعات شخصی مربوط به سلامت فرد، اطلاعات تجاری و اقتصادی و حساب‌های مالی، اطلاعات اعتقادی، و مذهبی، اطلاعات مربوطه به سوابق کیفری فرد و نیز تصاویر و فیلم‌های خصوصی افراد، از جمله مهم‌ترین مصادیق اطلاعاتی هستند که تعرض به آنها بدون مجوز تعدی به حریم خصوصی اطلاعاتی به‌شمار می‌رود. موارد دیگر اطلاعاتی از جمله سوابق کیفری افراد، وقایع خصوصی که قبلاً اعلام نشده، تصاویر خصوصی، سوابق بیماری، فرم‌های مربوط به استخدام، مطالبی که در رسانه‌ها به انحاء مختلف فراهم و جمع‌آوری می‌نمایند، سوابق پرسنلی در محیط کار و... (محسنی، ۱۳۹۴: ۵۸-۵۷)؛ همگی جلوه‌هایی از حریم اطلاعاتی فرد محسوب می‌شوند.

علاوه بر این، حریم اطلاعاتی دایره شمول گسترده‌ای داشته و با توجه به ماهیت و نوع این اطلاعات و ارزش آنها، مصادیق متعددی دارد. به‌عنوان نمونه اطلاعات مربوط به

دارند که نسبت به توجه یا عدم توجه اتهام به متهم تحقیق می‌نماید و در این راستا به ارزیابی دلایل له و علیه وی پرداخته و اقدام به صدور قرار نهایی می‌نماید. با توجه به عدم مشخص بودن وضعیت متهم از منظر توجه یا عدم توجه اتهام به وی، مرحله تحقیقات مقدماتی واجد ویژگی‌های خاصی است. کتبی بودن تحقیقات، محرمانه یا سری بودن آنها، غیرترافی و غیرعلنی بودن و بالاخره لزوم سرعت در انجام تحقیقات و عدم تأثیر تعطیلات در ادامه این روند، از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های این مرحله از مراحل دادرسی‌های کیفری می‌باشند. بدین ترتیب محرمانه یا سری بودن تحقیق از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های تحقیقات مقدماتی به‌شمار می‌آید که هم در اسناد بین‌المللی و هم در قوانین کشورها مورد تأکید قرار گرفته که اصلی‌ترین مبنای توجیهی آن، حمایت از حریم اطلاعاتی اصحاب دعوی کیفری است. چراکه مطابق این خصیصه تحقیقات مقدماتی، محتویات پرونده به صورت سری است: تمام محتویات پرونده کیفری در مرحله تحقیقات مقدماتی کاملاً سری می‌باشد و افشای اطلاعات جز در مواردی که به موجب قانون ضرورت دارد ممنوع می‌باشد. پس باید توجه داشت محرمانه بودن تحقیقات به معنی ممنوعیت افشای این اطلاعات است. محرمانه یا سری بودن تحقیقات مقدماتی به این معنی است که تمام افراد و مقامات از جمله ضابطان، کارشناسان، کارمندان دادسرا، شهود، مترجمان و حتی دادستان و بازپرس و دیگر مقامات قضایی، که در انجام آن نقش دارند و به این اعتبار محتویات پرونده برای آن‌ها قابل دسترسی است؛ حق ندارند محتویات آن را افشا نمایند و افراد عادی نیز حق حضور در جلسه تحقیق مقدماتی را ندارند. بنابراین، هرگونه مصاحبه و انتشار مطلب یا اعلام خبر که متضمن افشای هویت متهم، بزه‌دیده، شاکی، شاهد و یا دیگر محتویات پرونده باشد با محرمانه بودن تحقیقات مقدماتی منافات داشته و نقض ضوابط آیین دادرسی محسوب می‌شود. به موجب ماده ۹۱ ق.آ.د.ک: «تحقیقات مقدماتی به صورت محرمانه صورت می‌گیرد مگر در مواردی که قانون به نحو دیگری مقرر نماید. کلیه اشخاصی که در جریان تحقیقات مقدماتی حضور دارند، موظف به حفظ این اسرار هستند و در صورت تخلف، به مجازات جرم افشای

پرونده و ادله تحصیل شده در مرحله تحقیقات مقدماتی در فرایند دادرسی کیفری جنبه محرمانه داشته و نقض آن و یا هر نوع انتشار این اطلاعات، نقض حریم خصوصی اصحاب دعوی کیفری محسوب می‌گردد. هم‌چنین، مفهوم و مصادیق حریم خصوصی اطلاعاتی بسته به پیشرفت‌های بشری و فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی هر روز گسترده‌تر می‌شود به طوری که امروزه مصادیق این حریم، با مفاهیم گردآوری و استفاده از داده‌های شخصی ارتباط نزدیکی دارند. از همین رو برخی محققان، درک مفهوم حریم خصوصی اطلاعاتی را وابسته به درک نحوه تغییر ماهیت حریم خصوصی اطلاعاتی در عصر دیجیتال و دوره ماقبل رایانه‌ها دانسته‌اند (جمشیدی، ۱۳۹۶: ۲۷-۲۶).

۲- مصادیق حریم اطلاعاتی در فرایند دادرسی کیفری

در حقوق کیفری کشورهای مختلف برای حمایت از اطلاعات اصحاب دعوی و پرونده کیفری، اقدامات متعددی انجام یافته است که از جمله آن‌ها می‌توان به حریم اطلاعاتی اشاره کرد. هدف از این حمایت، جلوگیری از آثار سوئی است که افشای اطلاعات می‌تواند به دنبال داشته باشد. چراکه افشای اطلاعات «بالتوجه استعداد ایجاد جرایم دیگری چون تهدید نسبت به مداخله‌کنندگان در فرایند دادرسی، ترغیب شهود برای کتمان شهادت یا ادای شهادت کذب و پیش‌داوری نسبت به عملکرد دادگاه را دارد» (عزیزی و مهدوی ثابت، ۱۴۰۰: ۲۰-۱۸). «با این توضیح که در نظام دادرسی انگلستان در کنار قواعد عمومی مرتبط با حمایت از شهود، منشور شاهد در حقوق انگلستان تهیه و تدوین گردیده است، نیاز مبرم دستگاه قضایی انگلستان به مشارکت فعال شهود در فرایند دادرسی کیفری و نیز عدم کفایت مقررات عمومی می‌تواند از جمله علل تدوین منشور شهود قلمداد گردد» (کوشکی و امینی، ۱۳۹۶: ۱۴۵-۱۳۵). با این مختصر در ادامه به تبیین مصادیق مرتبط با حریم اطلاعاتی در قوانین کشورهای ایران و انگلستان پرداخته می‌شود:

۱-۲- محرمانه بودن تحقیقات مقدماتی

تحقیقات مقدماتی به‌عنوان یکی از مراحل مهم دادرسی‌های کیفری نقش غیرقابل انکاری در دادرسی‌های عادلانه دارد. در این مرحله، مقامات قضایی با تحصیل ادله و امارات سعی

آنگولاساکسون بر می‌گردد که طی آن، محاکمات نزد شهروندان آزاد برگزار شده و صدور رأی نیز نزد این اصل، می‌گرفت. رعایت اصل علنی بودن دادرسی و عدالت در حقوق انگلیس از حقوق مدنی رم باستان نشأت گرفته و مطابق مقررات این کشور، علنی بودن دادرسی‌ها سه مزیت عمده و اصلی بدنبال دارند که عبارتند از: ۱- دادخواهی علنی اقتضای آن را دارد که رسیدگی‌های قضایی و تصمیمات در دادگاهی عمومی انجام و اعلام شوند؛ ۲- شواهد و ادله به‌طور علنی به اشخاصی که در دادگاه حاضر هستند نشان داده شوند؛ ۳- هیچ کاری نباید به‌نحوی که منصفانه بودن و دقت گزارش‌های قضایی را مختل سازد صورت بگیرد (Dodd, 2018:25)؛ البته لازم به ذکر است قواعدی که تأکید به‌حق دادخواهی علنی دارند حق را به‌طور مطلق و بدون قید و شرط مدنظر قرار نداده‌اند؛ بلکه در شرایطی ضروری است که از پافشاری بر این اصل در راستای جلوگیری از سایر آسیب‌های مرتبط جلوگیری شود (Sland, 2014: 482). بدین ترتیب در مواردی که این اصل، با سایر منافع در تعارض باشد یا اینکه سبب ورود ضرر به افراد شود رویه قضایی انگلستان برای آن استثنائاتی قائل شده است. «دادگاه‌های این کشور از علنی نمودن مرحله پیش از محاکمه (تحقیقات مقدماتی) خودداری می‌کنند. خواه به دستور رسمی یا غیر رسمی توسط خود رسانه‌ها» (Sprackmn, 2006: 161).

در انگلستان، برخی از دادرسی‌ها به صورت غیرعلنی برگزار می‌گردند؛ یعنی مردم از جمله خبرنگاران امکان حضور در آن‌ها را ندارند. دلیل این مسأله معمولاً آن است که حضور مردم ممکن است برای دستگاه دادگستری مشکل‌ساز گردد یا آنکه به منافع عمومی لطمه وارد آورد. بر اساس مقررات مربوط به دادگاه سلطنتی مصوب ۱۹۸۲، دادگاه در موارد زیر می‌تواند غیرعلنی برگزار نماید: (۱) هنگامی که احتمال بروز بی‌نظمی در دادگاه برود. (۲) هنگامی که هویت یکی از شهود نباید آشکار شود. (۳) هنگامی که جلسه علنی برای پیگردهای آتی زیان‌آور باشد. (۴) هنگامی که مسأله در ارتباط با قانون موارد سری رسمی مصوب ۱۹۱۱ و ۱۹۸۹ باشد (& Carey & Saunders, 2016: 243- 242).

جامعه مردم‌سالار و برای رعایت مصالح جوانان یا حفاظت از حریم خصوصی طرف‌های دعوا یا در مواردی که به تشخیص قطعی دادگاه، اعلان عمومی آن مضر مصالح عدالت شناخته شود، منع شوند.

بر اساس بند ۱ ماده ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی؛ «تصمیم به سری بودن جلسات دادرسی (در تمام یا قسمتی از آن) خواه به جهات رعایت اخلاق حسنه یا نظم عمومی یا امنیت ملی در یک جامعه دموکراتیک و خواه در صورتی که مصلحت زندگی خصوصی اصحاب دعوا اقتضاء کند و خواه در مواردی که از لحاظ کیفیات خاص، علنی بودن جلسات مضر به مصالح دادگستری باشد، تا حدی که دادگاه لازم بداند، امکان دارد، لیکن حکم صادره (اعم از احکام کیفری یا مدنی) علنی خواهد بود مگر در دعاوی اطفال که مصلحت طفل طور دیگری اقتضاء نماید یا دادرسی مربوط به اختلافات زناشویی» بدین ترتیب؛ اگر با علنی کردن دادرسی‌ها حریم اطلاعاتی افراد شکسته شود، دادرسی به‌صورت غیرعلنی تشکیل می‌شود.

طبق ماده ۲۰۶ قانون آیین دادرسی کیفری ایران (مصوب ۱۳۹۲) تحقیق از شهود قبل از رسیدگی در دادگاه غیرعلنی است. بازپرس بدون حضور متهم از شهود تحقیق می‌نماید. این امر موجب می‌شود هویت شاهد در مرحله تحقیقات مقدماتی افشاء نگردد. در مرحله رسیدگی در دادگاه نمی‌توان غیرعلنی کردن دادرسی را یکی از طرق جلوگیری از افشاء هویت شهود دانست، زیرا ماده ۳۵۲ ق.آ.د.ک. بعد از اشاره به اصل علنی بودن رسیدگی در دادگاه، در بند «ب» در مقام بیان استثناء وارد بر این اصل چنین مقرر نموده است: «علنی بودن، مخل امنیت عمومی یا احساسات مذهبی یا قومی باشد». با توجه به این‌که اخلال در امنیت شاهد یا حتی شهود، عرفاً نمی‌تواند جنبه عمومی داشته باشد و مصداق امنیت عمومی در نظر گرفته شود، برای جلوگیری از افشای هویت شهود، نمی‌توان بر استثناء مقرر در بند «ب» ماده ۳۵۲ ق.آ.د.ک. استناد کرد.

در حقوق انگلستان نیز اصل دادخواهی علنی یکی از قواعد قانون اساسی و مرتبط با حقوق بشر محسوب می‌شود که باید به آن احترام گذاشته شود. در این خصوص گفته شده است: «اصل علنی بودن دادرسی به دادرسی‌های موجود در نظام حقوقی

لازم به توضیح است که علاوه بر موارد یاد شده، همان‌گونه که در ادامه مباحث بیان خواهد شد، محدودیت‌های علنی بودن دادرسی‌ها در انگلستان در مورد افراد تحت قیمومیت و نوجوانان گسترده‌تر است.

در تطبیق مقررات در حقوق ایران و انگلستان می‌توان دریافت که اصل غیرعلنی بودن دادرسی‌ها، در مواردی که حریم اطلاعاتی اشخاص در مخاطره قرار می‌گیرد به عنوان استثنائی بر اصل علنی بودن دادرسی‌ها مورد توجه قرار گرفته است. این استثنائات در حقوق ایران از باب حمایت از حریم اطلاعاتی شهروندان و حفظ آبرو و حیثیت آن‌ها با تمرکز بر جنبه اخلاقی مورد توجه قرار گرفته اما در نظام حقوقی انگلستان، بدون تمرکز و توجه خاص به جنبه اخلاقی، با تأکید بر جنبه اقتصادی و ممنوعیت‌های افشای اطلاعات در روابط مالی و اقتصادی اشخاص پیش‌بینی گردیده است.

۲-۴- عدم افشای هویت شهود و بزه‌دیده

یکی دیگر از اقدامات لازم در جهت حمایت از حریم اطلاعاتی، عدم افشای هویت شهود است. در این راستا؛ استفاده از اسامی مستعار، تغییر هویت یا عدم درج مشخصات هویتی در پرونده و یا جلوگیری از دسترسی افراد به پرونده از جمله مهم‌ترین راهبردها است. امروزه این راهبردهای هم در اسناد بین‌المللی و هم در قوانین کشورها به صراحت پیش‌بینی گردیده است. در بند ب ماده ۲۴ کنوانسیون مریدا، در راستای تضمین امنیت شهود، برای ادای شهادت با استفاده از فناوری‌های ارتباطات مثل ارتباطات ویدیویی اجازه داده شده است. قاعده ۷۵ آیین دادرسی و ادله دادگاه یوگسلاوی به اقدام‌هایی که رئیس دادگاه می‌تواند برای حفاظت از بزه‌دیدگان و شهود به‌کار بندد، اختصاص دارد. بند (الف) این قاعده به قاضی اختیار داده است که «رأساً یا با تقاضای یک طرف یا بزه‌دیده یا شهود یا واحد بزه‌دیدگان و شهود، دستور دهد اقدام‌های مناسب برای محرمانه ماندن اطلاعات و جریان محاکمه و هم‌چنین حفاظت از بزه‌دیدگان و شهود» را به‌کار گیرد. دادگاه بدین منظور می‌تواند دستور دهد که اطلاعات مربوط به هویت شهود و بزه‌دیده، ثبت نگردد یا از فهرستی که عموم به آن دسترسی دارند، حذف شود. در بند

الف ماده ۳-۸۷ قواعد دادرسی و ادله دیوان کیفری بین‌المللی نیز به‌منظور حمایت از بزه‌دیدگان و شهود مقرر شده است: «نام بزه‌دیدگان و شهود یا هر شخصی که به‌واسطه شهادت در معرض خطر قرار می‌گیرد و دیگر اطلاعات هویتی، از گزارش‌های علنی دادگاه حذف شود» و به این ترتیب حفظ هویت و امنیت بزه‌دیده و بزه‌دیدگان شاهد در اسناد دیوان در مراحل مختلف دادرسی مورد توجه قرار گرفته است (اسدی، ۱۳۸۸: ۴۲-۳۶)؛ هم‌چنین در بند ۳ ماده ۸۷ آیین دادرسی و ادله دیوان کیفری بین‌المللی نیز به اقداماتی از قبیل پاک کردن نام شاهد یا هر اطلاعاتی که منجر به کشف هویت می‌شود از بایگانی عمومی شعبه، دستور داستان مبنی بر منع وکیل مدافع یا هر شخص شرکت‌کننده دیگر از افشای هویت شاهد، انتخاب اسم مستعار برای شاهد در فرایند رسیدگی در جهت جلوگیری از افشای هویت شاهد ذکر شده است. دیوان اروپایی حقوق بشر هم استفاده از گواهان بی‌نام را در هر حال ممنوع نمی‌کند، ولی یادآور می‌شود که استفاده از این شیوه باید به‌گونه‌ای بسیار محدود صورت گیرد.

در نظام دادرسی‌های کیفری ایران نیز به صراحت راهبردهایی به‌منظور عدم افشای اطلاعات هویتی شهود و در برخی از موارد بزه‌دیدگان پیش‌بینی شده است. قانون آیین دادرسی کیفری مصوب، ۱۳۹۲ در ماده ۴۰ صراحتاً بر لزوم پوشیده ماندن هویت بزه‌دیده اشاره کرده است و بیان داشته افشای اطلاعات مربوط به بزه‌دیده شهود و مطلعان و سایر اشخاص مربوط به پرونده توسط ضابطین دادگستری جز در مواردی که قانون معین می‌کند ممنوع است و تمهیدات لازم را جهت حفظ هویت بزه‌دیدگان به عمل آورده است؛ که این بیانگر اهمیت این موضوع در نظر مقنن می‌باشد. قانون‌گذار ایران در بند «الف» ماده ۲۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ به عدم مواجهه شهود با شاکی یا متهم اشاره کرده است: «هرگاه به عقیده مقام قضایی بیم خطر جانی، یا حیثیتی و یا ضرر مالی برای شاهد یا مطلع و یا خانواده آنان وجود داشته باشد، از طرفی استماع اظهارات آنان ضروری باشد، مقام قضایی می‌تواند به‌منظور حمایت از شاهد با ذکر علت، عدم مواجهه حضوری بین شاهد با شاکی یا متهم را اتخاذ نماید. مقصود از مواجهه حضوری در بند الف ماده ۲۱۴ اعم از مواجهه فیزیکی و مواجهه از طریق وسایل ارتباط

شهود، دادرسی علنی به صورت کلی به دادرسی غیر علنی تبدیل نخواهد شد، اما ممکن است فقط در برخی موارد استثنایی بازجویی از شهود به صورت خصوصی انجام گیرد (Sprackmn, 2006; 26). در نظام حقوقی انگلیس، در مواردی از قبیل ارائه شهادت از روی غرض‌ورزی، ارائه اظهارات متناقض با اظهارات قبلی، داشتن محکومیت قبلی و ناتوانی ذهنی شاهد، می‌توان به اعتبار شهادت ارائه شده توسط شاهد، خدشه وارد آورد. بیشترین حمایت‌ها از حریم اطلاعاتی شهود در انگلستان در منشور حقوق شهروندی شهود پیش‌بینی شده است. در ماده ۶۰ این منشور، به حفظ مشخصات هویتی به عنوان یک حق برای کلیه شهروندان اعم از متهم، محکوم، قربانی و شاهد و... اشاره کرده است. این شیوه حمایتی به دلیل هزینه‌بردار نبودن برای شاهد و دولت از یک سو و به زحمت نیفتادن شاهد برای ادای شهادت از سوی دیگر، در عمل و در رویه مورد استقبال مراجع قضایی اعم از دادگاه و دادسرا است. در قانون عدالت و پزشکی قانونی (۲۰۰۹) این کشور نیز مقرراتی برای حفظ هویت شهود پیش‌بینی گردیده است. مطابق ماده ۸۶ این قانون در صورت اقتضا، دادگاه می‌تواند، به منظور اطمینان از عدم افشاء هویت شاهد در جریان رسیدگی، دستورالعمل شاهد بی‌نام را تنظیم کند. این دستورالعمل که انواع اقدامات مورد نیاز را تبیین خواهد کرد، شامل موارد زیر می‌باشد. (۱) محفوظ داشتن نام شاهد (۲) جواز استفاده از نام مستعار (۳) پوشاندن شاهد (۴) تغییر صدای شاهد از طریق فرکانس‌ها.

در نهایت باید تصریح کرد که در فرایند دادرسی‌های کیفری ایران حمایت‌های مادی و معنوی و نیز اتخاذ تدابیر اختصاصی از قبیل گمنام تلقی نمودن شهود در جرایم سازمان‌یافته و خشونت‌بار از جمله مصادیق رویکرد حمایتی نسبت به شاهد هستند که در تمامی مراحل دادرسی کیفری از کشف تا اجرای احکام نیازمند حمایت و پشتیبانی معنوی و مالی و بودجه‌ای می‌باشند. در نتیجه، ادای شهادت باعث می‌شود تا گروه‌های بزهکار هرچه سریعتر شناسایی، تعقیب و متلاشی شوند و قاضی بتواند بدون اطاله دادرسی، رأی مناسب و منطبق با موازین صادر کند. از بین رفتن گروه‌های بزهکارانه و کاهش میزان جرایم و صدور حکم عادلانه، ثبات

از راه دور است که منجر به افشای هویت شاهد می‌شود» (تبصره ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان). این امر اختصاص به مرحله دادسرا ندارد، بلکه در مرحله رسیدگی در دادگاه نیز اجرا می‌شود (تبصره ۳ ماده ۲۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری). البته عدم مواجهه حضوری فقط نسبت به شخصی است که از جانب وی بیم خطر وجود دارد، اما نسبت به سایر افراد که بیم خطر وجود ندارد مواجهه حضوری مجاز است، مگر این‌که حضور سایر افراد دیگر موجب افشاء هویت شاهد شود که در این صورت از مواجهه حضوری آنها نیز ممانعت به عمل می‌آید (تبصره ۶ آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان). ماده ۱۲ آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان مصوب ۱۳۹۴ در این خصوص به صراحت مقرر می‌دارد: مقام قضایی پس از تشخیص و اتخاذ تصمیم، به عدم افشای اطلاعات، مشخصات واقعی شاهد یا مطلع را بدون ثبت در پرونده، به واحد مقرر در ماده ۲ این آیین‌نامه اعلام نموده و برگه با کد مخصوص دریافت می‌دارد که در تمام اوراق بازجویی و صورت جلسات، این مشخصات ذکر خواهد شد. احضار چنین شاهدی و مطلعی با دستور مقام قضایی صرفاً از سوی واحد مذکور و از طریق ضابطانی که برای این امر اختصاص خواهد یافت صورت می‌گیرد. علاوه بر موارد یاد شده، محرمانه نگه داشتن هویت بزه‌دیدگان و شهود در ماده ۸ قانون موافقت‌نامه معاضدت حقوقی متقابل در امور کیفری بین دولت ایران و آفریقای جنوبی، ماده ۵ موافقت‌نامه همکاری‌های امنیتی بین ایران و عربستان، مصوب ۱۳۸۰، ماده ۱۰ موافقت‌نامه همکاری‌های امنیتی با کشور ایتالیا مصوب ۱۳۸۲ و ماده ۷ موافقت‌نامه همکاری‌های امنیتی با کشور بوسنی و هرزگوین نیز به صورت تلویحی مورد اشاره قرار گرفته است (ذاقلی، ۱۳۸۸: ۲۴۰).

سیستم حقوقی در انگلیس هم در مرحله تحقیقات و هم در مرحله دادرسی بر پایه نظام حقوقی اتهامی استوار است؛ یعنی هم تحقیقات و هم دادرسی به صورت علنی و شفاهی صورت می‌گیرد (اسپنسر، ۱۳۸۴: ۱۳۴-۱۳۳)؛ بنابراین شاهد و طرفین دعوا به صورت شفاهی و با حضور سایر افراد درگیر در پرونده و حتی حضور شهروندان، دلایل و مدارک خود را به پلیس قضایی این کشور ارائه خواهند کرد. اگرچه به منظور حمایت از

منظور نشده است و لذا تنها حربه مقابله با این اقدام ممنوع و غیرقانونی، ممانعت از سوی دادگاه محسوب می‌گردد. حتی به نظر می‌رسد مصادره و توقیف ادوات ضبط صدا و تصویر از سوی محکمه نیز فاقد محمل قانونی باشد. بنابراین ضبط غیرقانونی مذاکرات در حقوق کیفری ایران به عنوان یک جرم شناسایی نشده است.

در انگلستان بر اساس قسمت ۴۷ قانون اصلاح قانون اساسی مصوب ۲۰۰۵، امکان فیلم‌برداری از جلسات دیوان عالی کشور وجود دارد. همچنین از اکتبر ۲۰۱۳ بر اساس قانون جرم و دادگاه‌ها، امکان فیلم‌برداری در دادگاه‌های استیناف نیز وجود دارد. اما در سایر دادگاه‌ها با ممنوعیت و محدودیت‌هایی مواجه شده است. بخش ۹ قانون اهانت به دادگاه ۱۹۸۱ انگلستان در این خصوص بیان می‌دارد: ۱- در موارد زیر و با عنایت به بندهای ۴ گانه این بخش، رفتار ارتكابی اهانت تلقی می‌شود؛ (a) استفاده یا به همراه داشتن ضبط صوت یا هر دستگاه مشابه دیگر به جز مواردی که دادگاه مجاز دانسته است. (b) چاپ مذاکرات ضبط شده یا پخش صدای آن در جمع مردم یا بخشی از جامعه. (c) هر نوع ضبط مذاکرات دادگاه که ناقض شروط اجازه دادگاه باشد. ۲- اجازه مذکور مستقیماً توسط دادگاه اخذ یا حتی مرتفع می‌گردد. همچنین اجازه می‌تواند مشروط به شرایطی توسط دادگاه شود و امکان صرف‌نظرکردن دادگاه از این اجازه یا اصلاح آن همواره وجود دارد. ۳- در صورت تحقق اهانت تحت شرایط مذکور در بند ۱، دادگاه دستور مصادره وسیله‌ای که با آن ضبط صدا یا تصویر یا عکس انجام شده است را صادر و تحت نظر دادگاه وسیله مورد نظر به فروش خواهد رسید. ۴- این بخش در خصوص ضبط مذاکرات جهت استفاده از رونوشت‌های رسمی آن در رسیدگی قابل اجرا نیست» (Jane, 2006: 142).

در حقوق انگلستان و بر اساس بند ۱ بخش ۹ قانون اهانت حتی به همراه آوردن این نوع وسایل نیز ممنوع و جرم خواهد بود. همچنین به استناد ماده ۴۲ قانون عدالت کیفری ۱۹۲۵ انگلستان، عکس‌گرفتن، نقاشی صورت و نقش‌های داخل دادگاه بدون مجوز نیز جرم می‌باشد (Bailey, 2010:311).

اقتصادی - امنیتی - روانی را برای جامعه به ارمغان خواهد آورد (مؤذین‌زادگان و رؤفیان‌نابینی، ۱۳۸۹: ۲۰۷). حال برای این که بتوان از اظهارات شهود و مطلعین در راستای تکمیل تحقیقات و کشف حقیقت و گسترش عدالت سود جست و از آثار زیان‌بار خودداری از ادای شهادت، ادای شهادت دروغ و یا انکار شهادت در جامعه جلوگیری به عمل آورد، باید این اطمینان را در وجود آنها ایجاد کرد که در نتیجه ارائه اظهارات خود و ادای شهادت، هیچ زیان مادی و معنوی متوجه آنها نخواهد شد؛ که این امر مستلزم اتخاذ تدابیری در جهت حمایت همه‌جانبه از شهود می‌باشد که این مهم در کشور انگلستان و در منشور حقوق شهود مورد توجه قرار گرفته اما در نظام حقوقی ایران تمهیدات خاصی در راستای حمایت از شهود در جرایم سازمان‌یافته و خشونت‌بار پیش‌بینی نشده است.

۲-۵- ممنوعیت و محدودیت ضبط صدا و تصویر از جریان دادرسی کیفری

یکی دیگر از مهمترین جلوه‌ها و مصادیق حریم اطلاعاتی که به صراحت در قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ پیش‌بینی شده ضبط صدا و تصویر و ممنوعیت یا محدودیت آنها در فرایند رسیدگی است (خالقی، ۱۳۹۵: ۱۴۱-۱۴۰). حقوق کیفری کشورهای مختلف جرمی بازدارنده تحت عنوان ضبط غیرقانونی مذاکرات دادگاه را در فرایند دادرسی ایجاد نموده‌اند. زیرا این رفتار بالقوه استعداد ایجاد جرایم دیگری چون تهدید نسبت به مداخله‌کنندگان در فرایند دادرسی، ترغیب شهود برای کتمان شهادت یا ادای شهادت کذب و پیش داوری نسبت به عملکرد دادگاه را دارد؛ لذا این رفتار در حقوق برخی از کشورها جزء جرایم با مسؤولیت مطلق بوده که نیازمند عنصر روانی نیست.

تبصره ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به ممنوعیت ضبط مذاکرات دادگاه پرداخته است. این تبصره بیان می‌دارد: «هرگونه عکس‌برداری یا تصویربرداری یا ضبط صدا از جلسه دادگاه ممنوع است اما رئیس دادگاه می‌تواند دستور دهد تمام یا بخشی از محاکمات تحت نظارت او به صورت صوتی یا تصویری ضبط شود». متأسفانه نه در این تبصره قانونی و نه در هیچ قانون دیگری ضمانت اجرایی برای این ممنوعیت

در تطبیق مقررات بین کشورهای ایران و انگلستان در ارتباط با ضبط صدا و تصویر می‌توان دریافت که در نظام دادرسی کیفری ایران و انگلستان، امکان اجازه ضبط صدا و تصویر پیش‌بینی شده است اما برخلاف نظام دادرسی‌های کیفری در انگلستان، در نظام دادرسی‌های کیفری ایران، ضمانت اجرایی برای تخلف از مقررات مرتبط با ضبط صوت و تصویر پیش‌بینی نشده است. در نظام کیفری انگلستان، ضبط صوت و تصویر برخلاف مقررات قانونی و بدون اجازه دادگاه جرم‌انگاری شده و همان‌گونه که بیان شد، از جمله جرایم مادی صرف در نظر گرفته و صرف ضبط صوت و تصویر برای اثبات مجرمانه بودن رفتار ارتكابی کافی است؛ و نیازی به اثبات سوءنیت نیست. در واقع در کشور انگلستان، مرتکب رفتار یاد شده، مسؤولیت مطلق دارد. در حقوق انگلستان، با پیش‌بینی قاعده مسؤولیت مطلق، عملاً محاکم رسیدگی‌کننده نیازی به احراز ارکان علم و عمد در عنصر روانی جرم ندارند بلکه علم به هم‌زمانی انتشار با رسیدگی و قصد ایجاد مانع در فرآیند دادرسی مفروض می‌باشد. بنابراین از منظر کامن‌لا اجرای قاعده مسؤولیت مطلق و مقررات مربوط به پیش‌داوری به نوعی تضمین‌کننده اصل بی‌طرفی دادگاه از نظر ذهنی محسوب می‌گردد. زیرا بی‌توجهی به این قاعده و اجازه دادن به مطبوعات مبنی بر انتشار مذاکرات و تفسیر آن ممکن است در ذهن قاضی، عضو هیأت منصفه یا شهود اندیشه‌های نادرستی را القا نماید که منجر به اتخاذ تصمیمات یا أخذ اظهارات مغرضانه شده و باعث گردد که منافع یکی از اصحاب دعوا را تحت تأثیر مطالب مندرج در رسانه‌ها، بر منافع عدالت ترجیح دهند که این امر منجر به دور شدن فرآیند از دادرسی عادلانه خواهد شد.

۲-۶- ممنوعیت انتشار تصویر و مشخصات هویتی

در حمایت از حریم اطلاعاتی فرد، یکی از اصول مهم دادرسی‌های کیفری اصل ممنوعیت انتشار تصویر متهم و سایر مشخصات مربوط به هویت وی است. در واقع رسانه‌ای کردن هویت متهم، نقض حریم اطلاعاتی وی است که به دلیل آثار منفی که به دنبال دارد این اصل مورد پذیرش و تأکید قرار گرفته است. زایل شدن حقوق معنوی و هتک حیثیت وی، عوام‌گرایی کیفری و تأثیر منفی بر دادرسی

دینترتیب، رئیس دادگاه می‌تواند دستور یا اجازه دهد تمام یا بخشی از مذاکرات دادگاه تحت نظارت وی ضبط شوند که طبیعتاً در چنین وضعیتی ضبط از وصف غیرقانونی برخوردار نبوده و جرم نخواهد بود. در صورتی که استفاده از وسایل ضبط به استناد اجازه دادگاه باشد، باز هم رئیس دادگاهی که جلسه در آن برگزار می‌شود تحت شرایط زیر می‌تواند از این استفاده مجاز، ممانعت به عمل آورد؛ اول چنانچه یک تقاضای منطقی از سوی طرف دعوی یا مطبوعات یا نماینده ناشران مبنی بر ضبط نشدن مکالمات وجود داشته باشد. دوم زمانی که مکالمات ضبط شده بتواند به صورت غیرقانونی اطلاعاتی را به شهود خارج از دادگاه که در آینده استماع خواهد شد برساند. سوم زمانی که ضبط مکالمات، دادرسی را مختل و یا حواس شاهد یا دیگران را پرت نماید (Jane, 2006: 114).

در حقوق انگلستان و قبل از تصویب قانون اهانت به دادگاه ۱۹۸۱، این جرم جزء جرایم مادی صرف محسوب می‌گردید که از قواعد مسؤولیت مطلق بر اساس کامن‌لا بهره‌مند بود، اما پس از تصویب قانون مارالذکر، قواعد ناظر به مسؤولیت مطلق اولاً محدود به مطبوعات و رسانه‌ها گردید (بخش ۱ قانون اهانت به دادگاه) و ثانیاً هرچند مطبوعات در این مصادیق برخوردار از مسؤولیت مطلق بوده و با جرم مادی صرف روبه‌رو هستند اما در عین حال قانون اهانت به دادگاه در بخش ۳، دفاعیاتی را برای آن‌ها قابل قبول دانسته است تا علی‌رغم ارتكاب عنصر مادی جرم از مسؤولیت رهایی یابند. که این دفاعیات به دلیل مشابهت با دفاعیات رسانه در جرم انتشار غیرقانونی در بند ۳-۳ می‌آید (Stephanie Palmer, 1996:373).

در نظام کیفری ایران نیز در مواردی که شناسایی شاهد از سوی متهم و دوستان وی، خطراتی را متوجه شاهد و اعضای خانواده او نماید، می‌توان ادای شهادت را از طریق تلویزیون مداربسته و سایر وسایل الکترونیکی در جهت عدم شناسایی شاهد انجام داد. به همین جهت قانون‌گذار ایران در بند «پ» ماده ۲۱۴ آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به استماع اظهارات شاهد در خارج از دادسرا با وسایل ارتباط از راه دور اشاره کرده است.

گسترده‌تر است. در انگلستان مطبوعات حق ارائه گزارش از دادرسی‌های مربوط به افراد تحت قیمومیت را ندارند. حتی برابر مقررات حاکم در قانون افراد جوان و کودکان مصوب ۱۹۹۳ هنگامی که متهم، بزه‌دیده یا شاهد در دادگاهی غیر از دادگاه نوجوانان، یک فرد خردسال باشد، هیچ روزنامه یا رادیو - تلویزیونی و... مجاز به ذکر نام و هر نوع مطلبی که به نوعی به شناسایی هویت کودک یا نوجوان بیانجامد، نیست و هیچ عکسی از کودک یا فرد جوان نباید در روزنامه‌ها و تلویزیون پخش شود. در مقررات مربوط به دادگاه نوجوانان انگلستان نیز غیرعلنی بودن دادرسی‌ها مورد تأکید قرار گرفته و محدودیت‌هایی برای رسانه‌ای شدن پیش‌بینی شده است در این خصوص گفته شده است که برابر مقررات این کشور: «دادگاه نوجوانان علنی نیست ولی روزنامه‌نگاران می‌توانند در آنجا حضور به هم رسانند؛ اما در مورد چیزی که می‌توانند منتشر و گزارش نمایند، محدودیت دارند و در رابطه با هر عنصری که موجب هتک حیثیت شخصیت افراد جوان می‌شود نباید گزارش نمایند، از جمله انتشار نام، آدرس، تحصیلات و عکس آن‌ها ممنوع است» (Maison & Smith, 1998:238).

در مقایسه حقوق کیفری ایران و انگلستان در قبال ممنوعیت انتشار تصویر و هویت متهم و اصحاب دعوی کیفری می‌توان بیان داشت که در حقوق هر دو کشور چنین رفتاری به جزء در مواردی که قانون‌گذار پیش‌بینی نموده ممنوع اعلام شده است. اما تفاوت آنها در این است که برای انتشار اطلاعات هویتی اصحاب دعوی کیفری توسط رسانه‌ها ضمانت اجرای کیفری پیش‌بینی نشده اما در حقوق انگلستان چنین رفتاری جرم‌انگاری شده و مسؤولیت کیفری مقرر گردیده است.

نتیجه‌گیری

با عنایت به آنچه که بیان گردید؛ نتایج ذیل حاصل می‌شود: (۱) عدم افشای اطلاعات اشخاص در دادرسی‌های کیفری ایران به صورت خاص در بند ۶ ماده ۶ قانون مطبوعات، دستورالعمل حفاظت از اسناد، اطلاعات و ادله پرونده‌های قضایی، قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، بند ۸ قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی، مواد (۴۰)، (۱۴۶) و (۲۱۴) و ماده (۶۶۰) قانون آیین دادرسی کیفری و آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان مورد

عدالانه، اماره مجرمیت، صدور احکام سنگین و حداکثری و... از جمله مهم‌ترین آثار منفی رسانه‌ای شدن اطلاعات مربوط به هویت وی با انتشار تصویر او است. البته با وجود اهمیت اصل حریم اطلاعاتی و ممنوعیت انتشار تصویر متهم و مظنون، با توجه به این‌که، انتشار تصاویر و اطلاعات وی ممکن است نقش بسزایی در یافتن بزهکاران متواری و بزه‌دیدگان نامعلوم داشته باشد، در قوانین کیفری استثنائاتی برای این اصل در نظر گرفته می‌شود. در نظام کیفری ایران مطابق ماده ۹۶ قانون آیین دادرسی کیفری، انتشار تصویر و سایر مشخصات مربوط به هویت متهم در کلیه مراحل تحقیقات مقدماتی توسط رسانه‌ها و مراجع انتظامی و قضایی ممنوع اعلام شده مگر در مورد اشخاص زیر که تنها به درخواست بازپرس و موافقت دادستان شهرستان، انتشار تصویر و یا سایر مشخصات مربوط به هویت آنان مجاز است:

الف) متهمان به ارتکاب جرایم عمدی موضوع بندهای (الف)، (ب)، (پ) و (ت) ماده (۳۰۲) این قانون که متواری بوده و دلایل کافی برای توجه اتهام به آنان وجود داشته باشد و از طریق دیگری امکان دستیابی به آنان موجود نباشد، به‌منظور شناسایی آنان و یا تکمیل ادله، تصویر اصلی و یا تصویر به دست آمده از طریق چهره‌نگاری آنان منتشر می‌شود. ب) متهمان دستگیر شده که به ارتکاب چند فقره جرم نسبت به اشخاص متعدد و نامعلومی نزد بازپرس اقرار کرده‌اند و تصویر آنان برای آگاهی بزه‌دیدگان و طرح شکایت و یا اقامه دعوی خصوصی توسط آنان، منتشر می‌شود. در حقوق انگلستان رویه دادگاه‌ها در رسانه‌ای کردن جریان دادرسی بسته به سن مرتکب جرم متفاوت است بدین ترتیب که در ارتباط با بزرگسالان، محدودیت‌های رسانه‌ای همان مواردی هستند که در انگلستان، علنی بودن دادرسی‌های با آنها محدود شده‌اند. همان‌گونه که بیان شد، در مواردی که احتمال بی‌نظمی در دادگاه برود، یا هویت یکی از شهود آشکار شود یا علنی بودن زیان‌آور باشد و بالاخره در موارد سری رسمی دادگاه‌ها می‌توانند دادرسی را غیرعلنی نمایند. در این موارد رسانه‌ها حق ارائه هیچ گزارشی از دادرسی و سایر موارد مرتبط با دادرسی را نخواهند داشت. در ارتباط با افراد تحت قیمومیت و نوجوانان محدودیت‌های رسانه‌ای شدن

تطبيق مقررات مرتبط با حمايت و حفظ هويت شهود در حقوق ايران و انگلستان می‌توان دریافت که در حقوق هر دو کشور افشای اطلاعات هویتی شهود و مطلعین مورد توجه قرار گرفته و تدابیر مختلفی را در قوانین این دو کشور به‌منظور حفظ هويت شهود در نظر گرفته‌اند. این تدابیر در کشور انگلستان؛ مشمول تدابیر بیشتری بوده و بر خلاف نظام کیفری ایران، نسبت به اشخاص آسیب‌پذیر تدابیر افتراقی پیش‌بینی شده است. (۶) در مقایسه حقوق کیفری ایران و انگلستان در قبال ممنوعیت ضبط صوت و تصویر دادگاه و هم‌چنین ممنوعیت انتشار تصویر و هويت متهم و اصحاب دعوی کیفری این نتیجه حاصل شد که در حقوق هر دو کشور این رفتارها به جزء در مواردی که قانون‌گذار پیش‌بینی نموده ممنوع اعلام گردیده است. اما تفاوت آنها در این است که برخلاف نظام کیفری ایران، در حقوق انگلستان ضمانت اجرای کیفری نیز برای مرتکبین این نوع رفتارهای ممنوعه پیش‌بینی گردیده است.

ملاحظات اخلاقی: در پژوهش حاضر، جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

تعارض منافع: نگارش این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان:

داریوش خدائی کهریز: جمع‌آوری مطالب و تدوین مقاله بابک پورقهرمانی: ارائه ایده و موضوع. جمال بیگی: معرفی منابع. کلیه نویسندگان به صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

تشکر و قدردانی: لازم است از تمام کسانی که در تدوین این مقاله ما را یاری رسانده‌اند، قدردانی نماییم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین مالی انجام گرفته است.

تأکید قرار گرفته و در مواد ۶۴۸، ۶۶۹ و ۷۴۴ (ماده ۱۶ قانون جرایم رایانه‌ای) افشای اطلاعات یا اسرار اشخاص و یا تهدید به افشای آنها مورد جرم‌انگاری قرار گرفته و برای مرتکبین مجازات پیش‌بینی شده است. در فرایندهای کیفری در نظام حقوقی انگلستان نیز مستندات متعددی پیرامون منع افشای اطلاعات در راستای حمايت از حریم اطلاعاتی اشخاص پیش‌بینی شده است. قانون اهانت به دادگاه انگلستان مصوب ۱۹۸۱، منشور حقوق شهود مصوب ۲۰۰۹، قانون عدالت کیفری مصوب ۱۹۲۵، کنوانسیون اروپایی راجع به حقوق بشر و قانون حمايت از داده‌ها مصوب ۱۹۸۴ از جمله مهم‌ترین مبانی قانونی هستند که افشاء یا استفاده غیرمجاز از اطلاعاتی که تاکنون منتشر نشده یا اطلاعاتی که به‌طور محرمانه با دیگران در میان گذاشته شده ممنوع اعلام شده است. (۲) تحقیقات مقدماتی، مطابق قانون آیین دادرسی کیفری در جمهوری اسلامی ایران و قانون اهانت به دادگاه و به‌ویژه قانون پلیس و عدالت کیفری در انگلستان، از ویژگی غیرعلنی و محرمانه بودن تبعیت می‌کند. در این مرحله، در راستای ممانعت از افشای اطلاعات، دسترسی به اوراق و اطلاعات پرونده با محدودیت‌هایی مواجه شده است. (۳) در حقوق هر دو کشور افشای اطلاعات هویتی شهود و مطلعین مورد توجه قرار گرفته و تدابیر مختلفی در قوانین این دو کشور به‌منظور حفظ و حمايت از هويت شهود پیش‌بینی گردیده است. (۴) در تطبيق مقررات بین کشورهای ایران و انگلستان در ارتباط با ضبط صدا و تصویر می‌توان دریافت که در نظام دادرسی کیفری ایران و انگلستان، امکان اجازه ضبط صدا و تصویر پیش‌بینی شده است اما بر خلاف نظام دادرسی‌های کیفری در انگلستان، در نظام دادرسی‌های کیفری ضمانت‌اجرائی برای تخلف از مقررات مرتبط با ضبط صوت و تصویر پیش‌بینی نشده است. در نظام کیفری انگلستان، ضبط صوت و تصویر برخلاف مقررات قانونی و بدون اجازه دادگاه جرم‌انگاری شده و همان‌گونه که بیان شد، از جمله جرایم مادی صرف در نظر گرفته و صرف ضبط صوت و تصویر برای اثبات مجرمانه بودن رفتار ارتكابی کافی است و نیازی به اثبات عنصر روانی نیست. در واقع در کشور انگلستان، مرتکب رفتار یاد شده، مسؤولیت مطلق دارد. (۵) در

منابع

الف. منابع فارسی

- اسپنسر، جی. آر (۱۳۸۴). *آیین دادرسی کیفری در انگلستان*. ترجمه محمدرضا گودرزی و لایلا مقدادی، چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل.

- اسدی، لیلآسادات (۱۳۸۸). *حفظ امنیت و هویت بزهدیدگان و گواهان در دادرسی های بین‌المللی - تازه‌های علوم جنایی (مجموعه مقالات)*. چاپ اول، تهران: نشر میزان.

- انصاری، باقر (۱۳۸۶). *حقوق حریم خصوصی*. چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.

- جمشیدی، محمدجواد (۱۳۹۶). *الگوی حفظ حریم خصوصی اطلاعاتی شهروندان در دولت الکترونیک ایران*. رساله دکتری، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.

- خالقی، علی (۱۳۹۵). *نکته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری*. چاپ ششم، تهران: انتشارات شهر دانش.

- ذاقلی، عباس (۱۳۸۸). *سیاست جنایی ایران در قبال قاچاق انسان در پرتو اسناد بین‌المللی*. رساله دکتری، با راهنمایی علی حسین نجفی ابرنآبادی، تهران: مدرسه عالی شهید مطهری.

- طهماسی، جواد (۱۳۹۴). *آیین دادرسی کیفری*. جلد دوم، چاپ اول، تهران: نشر میزان.

- عزیزی، علیرضا و مهدوی ثابت، محمدعلی (۱۴۰۰). «اطلاع‌رسانی جریان دادرسی کیفری در ایران و انگلستان: آزادی یا محدودیت رسانه (با بررسی کیس تالیدومید)». *مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی*، ۹(۱۸): ۱۸-۲۰.

- کوشکی، غلامحسین و امینی، زهرا (۱۳۹۶). «بررسی تطبیقی حمایت از شهود در قانون آیین دادرسی کیفری ایران و منشور شهود انگلستان». *نشریه پژوهش حقوق کیفری*، ۱۳۵-۱۴۵: (۲۱)۶.

- محسنی، فرید (۱۳۹۴). *حریم خصوصی اطلاعات*. چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام.

- مؤذن‌زادگان، حسنعلی و رئوفیان‌نایینی، حمید (۱۳۹۶). «حمایت از امنیت شهود در فرآیند دادرسی کیفری». *فصلنامه دیدگاه‌های حقوقی*، ۱۵(۵۲): ۹۵-۱۰۵.

ب. منابع خارجی

- Bailey, SH (2010). 'Legislation: the Contempt of Court Act 1981'. *Journal The Modern Law Review*, 15(45): 260-311.

- Carey, P & Saunders, J (2016). *Media rights*. 1st ed., Oxford: Oxford University Press.

-Dodd, M & Hanna, M (2018). *McNae's Essential Law for Journalists*. 1st ed., Oxford: Oxford University Press.

- Jane, F (2006). *English Legal System*. 1st ed., London: Hart Publishing.

- Maison, P & Derrick, S (1998). *Magazine Law a practical guide*. 1st ed., London: Routledy.

- Rodrick, S (2007). 'Open Justice and Suppressing evidence of police methods (The positions in Canada and Australia)'. *Journal of Melbourne University Law Review*, 10(31): 171-200.

- Sland, J & Gill, J (2014). "The Principle of Open Justice and the Judicial Duty to Give Public Reasons". *Journal of Melb ULawRw*, 38(2): 45-95.

- Sprackmn, J (2006). *A Practical Approach to Crimnial Procedure*. 1st ed., Oxford: Oxford University Press.

- Stephanie, P (1996). *Pprotecting Journalists sources-section 10- contempt of court Act 1981 in Media Freedom and contempt of court*. 1st ed., Boston: Boston University.